

Kuinka hiljaisuus rikotaan

Feministisen taloustoimijuuden pragmaattinen kumouksellisuus

EMMA LAMBERG, HEINI KINNUNEN & HANNA YLÖSTALO

ABSTRAKTI Viime vuosina mediassa, politiikassa, kansalaisjärjestöissä ja tutkimuksessa on enenevästi esitetty feministisiä näkökulmia talouteen ja talouspolitiikkaan. Tämä artikkeli täydentää keskustelua feminismin ja talouden jännitteistä lähestyen feminististä taloustoimijuutta yhteiskunnallisena liikehdintänä, joka tarjoaa vaihtoehtoisia näkökulmia talouteen. Asiantuntijahaastatteluja analysoimalla kysymme, miten feministinen taloustoimijuus rikkoo talouden sukupuolta koskevaa strategista hiljaisuutta ja millaista kumouksellista potentiaalia sen esittämiin vaihtoehtoihin sisältyy. Tarkastelemme etenkin feminististen taloustoimijoiden näkökulmia taloutta koskevaan tietoon, talouspolitiikkaan ja talouskeskusteluun. Empiirisen analyysin pohjalta osoitamme, että toimijoiden strategioita leimaa tasapainoilu: feministisiä tavoitteita pyritään edistämään pukemalla niitä vallitsevien talousjärkeilyjen kielelle, samalla kuitenkin ajaen talouden paradigman muutosta. Esitämme, että tätä tasapainoilua voi luonnehtia pragmaattiseksi kumouksellisuudeksi, jossa käytännönläheisyys ja kumouksellisuus eivät ole vastakkaisia toiminnan tapoja, vaan pragmaattisuus näyttäytyy yhtenä reittinä kumouksellisuuteen.

AVAINSANAT: *feministinen poliittinen talous, julkinen keskustelu, kumouksellisuus, talouspolitiikka, tieto*

Johdanto

Vaikka tasa-arvonäkökulmat talouteen ja talouspolitiikkaan ovat yhä harvinaisia vallitsevissa talousjärkeilyissä, taloutta ei voi ymmärtää huomiotta sukupuolittuneita valtasuhteita.¹ Talous – esimerkiksi kysymys naisten taloudellisesta itenäisyydestä ja samapalkkaisuudesta – on ollut tärkeä analyysin ja toiminnan kohde feministiselle liikkeelle koko sen olemassaolon ajan. Kuitenkin feministinen keskustelu taloudesta on tullut näkyvämmäksi ja popularisoitunut vasta aivan viime vuosina. Mediassa niin sijoittamista, ku-

luttamista, hoivaa kuin talouspolitiikkaakin on lähestytty feministisinä kysymyksinä (esim. Kukkonen 2022; Salmi 2021). Myös ajatuspajat, kansalaisjärjestöt, puolueet, sosiaalisen median vaikuttajat ja muut yhteiskunnalliset toimijat ovat esitelleet nykyistä feministisemmän talouden ja talouspolitiikan mahdollisuuksia (esim. Elomäki 2017; Holopainen & Tapaninen 2021). Lisäksi 2010-luvun talouskurin sukupuolivaikutukset (Elomäki ym. tulossa 2023) sekä koronapandemia ja hoitajien palkkavaatimukset keväällä 2022

ovat nostaneet feministisiä talousnäkökulmia julkeeseen keskusteluun.

Aiempi tutkimus feminismin ja talouden suhteista on usein keskittynyt joko feminismin mukautumiseen markkinataloudelle ominaiseen logiikkaan tai nykyisen talousjärjestyksen sukupuolittuneiden ja sukupuolen kanssa risteävien eriarvoisuuksien osoittamiseen tai haastamiseen. Yhtäältä tutkimus on tuonut esiin tapoja, joilla feministit ovat pyrkineet legitimoimaan tavoitteitaan esimerkiksi perustelemalla tasa-arvon edistämistä yritysten kannattavuudella, naisten työllisyydellä ja talouskasvulla (esim. Brunila 2009; Prügl 2015). Toisaalta feministinen tutkimus on osoittanut, miten vallitseva talousjärjestys syventää sukupuolittunutta eriarvoisuutta ja ehdyttää hoivaa ja luonnonvaroja, sekä etsinyt vaihtoehtoja nykyiselle talousjärjestelmälle ja talouspolitiikalle (esim. Arruzza ym. 2019; Pearson & Elson 2015). Kuitenkin vähemmän huomiota on kiinnitetty siihen, millaisin keinoin feministiset toimijat pyrkivät edistämään tasa-arvoisempaa taloutta.

Tässä artikkelissa täydennämme aiempaa tutkimusta feminismin ja talouden jännitteistä tarkastelemalla empiirisesti feministiseksi taloustoimijuudeksi nimeämäämme toimintaa. Feministinen taloustoimijuus kattaa artikkelissamme monipuolisen joukon toimijoita ja toimintatapoja, joita kuitenkin yhdistää toimiminen talouden alueella sekä pyrkimys haastaa vallitsevia taloutta koskevia järjelijä ja käytäntöjä sukupuoli- ja tasa-arvonäkökulmista. Vaikka puhumme toimijuudesta, emme kiinnity feministiseen toimijuuden teoriaan vaan keskusteluun feministisestä talouskriitistikästä ja sen strategioista, ja tutkimustamme motivoi kiinnostus feminismin ja talouden suhteisiin. Tarkastelumme perustuu 29 asiantuntijan haastatteluun. Haastateltavamme ovat suomalaisia ja kansainvälisiä tutkijoita ja muita asiantuntijoita, kansalaisjärjestötoimijoita, poliitikkoja, tasa-arvoviranomaisia, toimittajia ja sosiaalisen median vaikuttajia. Osallistumme keskusteluun feminismistä ja kumouksellisuudesta vastaamalla kahteen tutkimuskysymykseen: Miten feministinen taloustoimijuus rikkoo talouden alueella vallitsevaa sukupuolta, valtaa ja arvoja koskevaa

hiljaisuutta? Millaisia kriittisiä vaihtoehtoja feministinen taloustoimijuus tarjoaa vallitsevalle talousjärjestykselle?

Tutkimuskysymyksiämme motivoi analyttisesti feministisen poliittisen talouden tutkijan Isabella Bakkerin (1994) kehittämä strategisen hiljaisuuden käsite. Käsitteellä Bakker kuvaa olettaksia ja tapoja, joilla valtavirtaista taloustiedettä ja sille perustuvaa politiikkaa luonnehtii rutiininomainen vaikeneminen sukupuolten suhteiden vaikutuksesta talousjärjestykseen sekä globaalin talouden sukupuolittuneista rakenteista. Hiljaisuus on strategista, sillä piilottaessaan talouspolitiikan sukupuolivaikutuksia se tulee oikeuttaneeksi sukupuolittunutta epätasa-arvoa syventävää talouspolitiikkaa ja vaikeuttaneeksi vallitsevan politiikan haastamista (Bakker 1994; Young ym. 2011, 1). Lähestymmekin feminististä taloustoimijuutta interventiona, joka pyrkii luomaan tilaa vaihtoehtoisille talousmalleille strategista hiljaisuutta murtamalla (ks. Bakker 1994; 2020).

Analyysin pohjalta esitämme, että haastateltaviemme interventioita, jotka tähtäävät strategisen hiljaisuuden purkamiseen, luonnehtii pragmaattinen kumouksellisuus. Yhtäältä toimiessaan olemassa olevan talousjärjestelmän ja -politiikan asettamien rajojen puitteissa feminististen taloustoimijoiden oli vähintään otettava huomioon vallitsevat ja valtavirtaiset taloutta koskevat järjelijät. Toisaalta toimijat kuitenkin pyrkivät eri tavoin venyttämään talouden, talouspolitiikan ja talouskeskustelun rajoja – mukautumisen sijaan he pyrkivät muutokseen. Pragmaattisen kumouksellisuuden käsitteellä kuvaammekin haastateltavien toiminnan eetosta ja tyyliä, jolle oli ominaista tasapainoilu pragmaattisten ja kumouksellisten toiminnan keinojen välillä.

Seuraavaksi esittelemme teoreettiset lähtökohtamme ja sen jälkeen aineistomme ja menetelmämme. Näitä osioita seuraavassa analyysissä tarkastelemme strategisen hiljaisuuden ilmenebismuotoja sekä interventioita strategiseen hiljaisuuteen kolmella haastateltavillemme keskeisellä toiminnan alueella: taloutta koskevan tiedon, talouspolitiikan ja talouskeskustelun alueilla. Päätämme artikkelin pohtimalla, millaisia mah-

dollisuuksia liittyä haastateltaviemme edustamaan pragmaattiseen kumouksellisuuteen tapana edistää taloutta koskevaa paradigman muutosta, ja mitkä ovat tällaisen toimintatavan rajat.

Feminismin ja talouden jännitteiset suhteet

Taloutta koskevien ideoiden muutokset heijastuvat paitsi talouspolitiikkaan myös laajemmin yhteiskuntiin ja muille politiikkalohkoille. Amerikkalainen politiikan teoreetikko Wendy Brown (2015) on kuvannut taloudellistumisen käsitteellä tapoja, joilla markkinalogiikka laajenee koskemaan paitsi taloutta myös kokonaisvaltaisemmin muuta poliittista hallintaa ja inhimillistä toimintaa. Tämän seurauksena myös sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen pyrkimistä ja demokratian vahvistamista motivoidaan yhä useammin argumentein, jotka esittävät niiden olevan hyväksi talouskasvulle ja pääoman kasvattamiselle. Myös Suomessa on esitetty, että siirtymää hyvinvointivaltiota kilpailuvaltioon luonnehtii markkinalogiikan sekä kilpailukyvyyn ja talouskasvun ajatusten nouseminen määräävään asemaan (Kantola & Kananen 2013). Muutoksen taustalla voidaan nähdä uusklassiseen taloustieteeseen perustuvien ideoiden ja ajattelutapojen kasvava vaikutusvalta globaalissa taloudessa ja keskeisissä talouspoliittisissa instituutioissa 1970-luvulta lähtien (esim. Stedman Jones 2012).

Uusklassinen taloustiede on taloustieteen hallitseva suuntaus, jonka keskeisinä piirteinä voidaan pitää oletuksia yksilöllisestä ja laskelmoivasta ihmisestä (Nelson 1995). Suuntauksen ominaispiirteisiin kuuluu myös metodologisen ja hierarkkisen etäisyyden rakentaminen muihin yhteiskuntatieteisiin (Fourcade ym. 2015). Painottaessaan yksilöllisiä preferenssejä sekä valtavirtainen taloustiede että sille rakentuva talouspolitiikka ovat omiaan sivuuttamaan sen, miten yhteiskunnalliset valtasuhteet ja hierarkiat rajaavat ihmisten toimintamahdollisuuksia taloudessa. Siten talouspolitiikka ja sitä ohjaava tieto ovat osallistuneet myös talouden sukupuolta, valtaa ja arvoja koskevan strategisen hiljaisuuden tuottamiseen. (Young ym. 2011.) Vallitsevien ideoiden ja

käytäntöjen hegemoninen asema on tehnyt myös kriittisten vaihtoehtojen esittämisestä hankalaa, sillä vastavirtaiset näkemykset määritellään epärealistisiksi ja järjenvastaisiksi (ks. Eskelinen & Jonker-Hoffrén 2017).

Artikkelimme osallistuu keskusteluun kumouksellisesta feminismistä pohtimalla feministisen toimijuuden edellytyksiä edellä kuvatussa poliittis-taloudellisessa kontekstissa. Feministinen politiikan teoria on kiinnittänyt huomiota siihen, miten vallitseva poliittis-taloudellinen paradigma vaikeuttaa feminismin kaltaisten yhteiskunnallisten liikkeiden pyrkimyksiä laajamittaisiin suunnanmuutoksiin. Esimerkiksi yhdysvaltalainen politiikan tutkija Kathi Weeks (2011) on esittänyt, että vallitsevaa paradigmaa on vaikea haastaa, sillä se suosii pieniä, ”pragmaattisia” vaatimuksia ja tästä näkökulmasta käsin määritellee paradigman muutosta vaativan reformismin epärealistiseksi ja ”utooppiseksi”. Pragmaattisuuden vaateen voi kuitenkin nähdä olevan ristiriidassa feministisen liikkeen tavoitteiden kanssa. Vähintään 1960-luvulta alkaen feministinen liike on rakentunut vastavoimaksi epätasa-arvoa ylläpitäville talousjärjestelmille ja -politiikalle (Kinnunen 2019). Eritoten sosialistinen feminismi on kritisoinut tapoja, joilla kapitalistinen markkinatalous on kietoutunut seksuaalisuutta, sosiaalista uusintamista ja työtä koskeviin eriarvoistaviin rakenteisiin niin globaalissa pohjoisessa kuin etelässäkin (Benhabib & Cornell 1987; Hartman 1979). Samalla talous ja siihen likeisesti kytkeytyvät kysymykset samapalkkaisuudesta hoivavastuiden tasaisempaan jakamiseen ovat luonnehtineet feminististä liikettä myös sosialistista feminismiä laajemmin.

Käytännönläheisyyden vaateesta käsin arviotuna jotkin feminististen liikkeiden esittämät tavoitteet – esimerkiksi pyrkimys työn ja talouden laajamittaiseen uudelleen kuvitteluun – on kuitenkin nykyajassa usein leimattu epärealistisiksi (Weeks 2011, 181–182). Aiempi tutkimus onkin jäljittänyt, miten feministisetkin toimijat ovat mukautuneet pragmaattisuuden vaateeseen tavoin, jotka liudentavat feminismin kumouksellista voimaa ja pienentävät talouden uudelleen kuvittelun mahdollisuuksia. Niin Suomessa kuin

kansainvälisestäkin tutkimus on kuvannut, miten markkinalogiikka on alkanut määrittää feministisen liikehdinnän ja tasa-arvopolitiikan tavoitteita, prioriteetteja ja toiminnan tapoja (Fraser 2013; Kantola & Squires 2012; Prügl 2015). Suomessa on esitetty tasa-arvopolitiikan taloudellistuneen ja välineellistyneen, kun tasa-arvopolitiikan toimijat ovat alkaneet perustella tavoitteidensa edistämistä niiden tuomalla talouden tai työllisyyden kasvulla (Brunila 2009). Feminismin ja markkinatalouden lähentyminen näkyy myös tavoissa, joilla kaupalliset toimijat ovat hyödyntäneet feminismin kieltä – esimerkiksi myymällä tuotteita lupauksilla kuluttamisen voimaannuttavasta vaikutuksesta naisille (Roberts 2015; Repo 2020).

Artikkelissamme otamme etäisyyttä tulkintoihin, jotka ovat painottaneet feminismin mukautumista vallitsevaan taloudelliseen paradigmaan ja sen suosimaan pragmaattisuuteen. Sen sijaan lähdemme jäljittämään feminismin kumouksellista potentiaalia tarkastelemalla utooppisuuden ja pragmaattisuuden (Weeks 2011) väliin jäävää toimijuuden tilaa ja kysymme, millaisia kriittisiä vaihtoehtoja tästä tilasta käsin voi esittää. Toisin sanoen keskitymme teoretisoimaan tapoja, joilla haastateltavamme ovat vallitsevasta talousjärkeilystä ja ”hirviön vatsasta” (Haraway 1988) käsin pyrkinneet ja toisinaan onnistuneetkin haastamaan valtavirtaista talousajattelua ja -käytäntöjä sekä tarjoamaan radikaalejakin vaihtoehtoja valitsemille ajatuksille ja käytännöille.

Aineisto ja menetelmät

Tarkastelumme perustuu vuosina 2021–2022 kerättyyn haastatteluaineistoon. Aineisto kerättiin tutkimushanketta varten, jossa tutkitaan vallitsevia talouden järkeilyjä ja käytäntöjä sekä niiden feminististä kritiikkiä. Yhteensä haastatelimme 29 asiantuntijaa, jotka toimivat eri tavoin tasa-arvon parissa ja talouden kentillä. Tasa-arvon ja talouden jännitteet näyttäytyvät eri tavoin eri maissa ja konteksteissa (Bakker 2020). Tutkimuksemme fokus on Suomessa, mutta lisäksi olemme pyrkinneet selvittämään, miten nykyistä tasa-arvoisempaa taloutta koskevat ideat ja käytännöt liikkuvat ylikansallisesti, etenkin globaalissa poh-

joisessa. Valtavirtaisten ideoiden tavoin myös vastavirtaiset ideat ja käytännöt liikkuvat yli rajojen saaden kuitenkin kontekstisidonnaisia muotoja. Myös feministisen talouden ideat ovat tulleet Suomeen kansainvälisestä keskustelusta.

Haastateltavistamme 12 onkin kansainvälisiä feministisen talouden asiantuntijoita, etenkin taloustieteilijöitä, jotka ovat toimineet laajasti paitsi tieteenalallaan myös politiikan asiantuntijoina ja aktivisteina. Suomessa toimivien 17 haastateltavan joukko koostui tasa-arvoviranomaisista, asiantuntijoista, poliitikoista sekä kansalaisyhteiskunnan toimijoista ja sosiaalisen median vaikuttajista. Osallistujat ovat tekemämme toimijakentän kartoituksen perusteella tunnistettuja avaintoimijoita, jotka ovat eri tavoin tuoneet toiminnassaan esiin feministisiä näkökulmia talouteen ja edistäneet tasa-arvoisempaa taloutta. Olennaisten toimijoiden tunnistamisessa hyödynnettiin myös lumipallomenetelmää. Haastateltavia lähestyttiin sähköpostitse, ja haastattelut toteutettiin joko kasvokkain tai videoyhteydellä. Itse haastattelut, joita voidaan luonnehtia asiantuntijahaastatteluiksi (Alastalo ym. 2017), käsitelivät haastateltavien näkemyksiä nykyisestä talousjärjestyksestä ja sen feministisestä kritiikistä sekä heidän taloutta ja feminismiä koskevia tavoitteitaan ja toimintaansa. Haastattelut kestivät keskimäärin tunnin, ja ne nauhoitettiin haastateltavien suostumuksella. Haastatteluissa on otettu huomioon tutkimuseettiset periaatteet aina informoidusta suostumuksesta aineiston säilytystä koskeviin ohjeisiin. Analyysissä viittaamme haastateltaviin juoksevilla numeroinnilla, jotta haastateltavat voi erottaa toisistaan. Haastateltaviemme anonymiteetin suojaamiseksi emme pääsääntöisesti paljasta haastattelulainausten yhteydessä tarkempia taustatietoja.

Analysoimme sanatarkasti litteroidut haastattelut kahdessa vaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa kävimme aineiston läpi etsien toistuvuuksia. Tässä vaiheessa tunnistimme artikkelissa tarkastellut kolme kenttää, jotka määrittäivät keskeisiksi haastateltavien taloutta koskevalle toiminnalle: taloutta koskeva tieto, talouspolitiikka ja talouskeskustelu. Analyysin toisessa vaiheessa rakensimme aineistosta teoreettisesti informoidun,

sisällönanalyttisen teemoittelun (ks. Tuomi & Sarajärvi 2018) strategisen hiljaisuuden ja feminististen interventioiden ajatusten varaan (ks. Bakker 1994; 2020). Haastattelujen tulkinassa olemme hyödyntäneet feministisiä talouden teoretisointeja, jotka ovat tuoneet esiin esimerkiksi nykyiseen talousjärjestykseen sisältyviä tasarvon ja talouden ristiriitoja. Vaikka haastateltavamme eivät olleet yksimielinen joukko, heitä yhdisti talouden alueella vallitsevien, sukupuolta, valtaa ja arvoja koskevien hiljaisuuksien haastaminen. Olemme fokusoineet analyysissä näihin laajempiin yhtäläisyyksiin sekä niiden pohjalta valtavirtaisten ja feminististen taloustoimijoiden välisiin eroihin, pikemmin kuin feminististen taloustoimijoiden keskinäisiin näkemyseroihin. Valinnasta seuraa, että haastateltavien keskinäisten erimielisyyksien ja ristiriitojen erittely saa tässä artikkelissa vähemmän huomiota.

Aineiston analyysiä on ohjannut ajatus paikantuneesta tiedosta (Haraway 1988): analyysi heijastaa omaa positiotamme sosiologeina ja sukupuolentutkijoina, joita yhdistää talouden näkeminen sosiaalisesti rakentuneena, keskeisenä yhteiskunnallisen ja demokraattisen toiminnan alueena. Tarkastelumme ensisijaisena tavoitteena ei siten ole koetella taloustieteellisten teorioiden selitysvoimaa – olivatpa ne sitten valtavirtaisia tai feministisiä. Sen sijaan lähestymme taloustieteellisiä järkeilyjä keskittyen haastateltaviemme niille antamiin merkityksiin. Tuottaessamme tietoa feministisen taloustoimijuuden mahdollisuuksista ja rajoista toivomme, että myös oma tutkimuksemme tarjoaa feministisiä välineitä ja suuntaviivoja taloustietoon, -politiikkaan ja -keskusteluun. Samalla pyrimme luomaan tilaa taloustieteilijöiden lisäksi myös muille yhteiskuntatieteilijöille osallistua talouden empiiriseen analyysiin ja teoretisointiin.

Feministiset vaihtoehdot vallitsevalle taloustiedolle

Ensimmäiseksi tarkastelemme, miten feministinen taloustoiminta haastaa vallitsevaa taloutta koskevaa tietoa ja sen hiljaisuuksia, ja kysymme, miten feministinen talousajattelu haastaa valtavirtaista talousajattelua.

Taloutta koskevan tiedon hiljaisuudet

Haastattelemllemme asiantuntijoille oli ominaista lähestyä taloustiedettä muiden tieteenalojen tavoin sosiaalisesti rakentuneena (ks. Nelson, 1995). Siten taloutta koskeva tieto ei koskaan ole neutraalia, vaan heijastelee arvoja, normeja, instituutioita ja valtasuhteita. Etenkin taloustieteen kentällä toimivat haastateltavamme toivat esiin, että taloustieteiden valtavirran pitäisi paremmin tunnustaa, että sen tieto ei vain neutraalisti kuvaa maailmaa, vaan sisältää vinoutuneita oletuksia – ja näihin oletuksiin kytkeytyviä, sukupuolta koskevia hiljaisuuksia. Seuraavassa esimerkissä kansainvälinen feministinen taloustieteilijä (haastatelu 1) kritisoii sitä, että tieteen ja taloustieteen näennäinen sukupuolineutraalius rakentuu miehille oletuksille:

Nämä [valtavirtaisen taloustieteen] teoriat vaikuttavat sukupuolineutraaleilta, mutta jos katsot tarkemmin, niiden voi nähdä provokatiivisesti kutsuttuna olevan alistettuja miesnormille. Ne katsovat taloutta ja talouden prosesseja miehen perspektiivistä, mikä sivuuttaa esimerkiksi palkattoman työn ja sen roolin taloudessa. (...) Tämä [tieto] johtaa naisia syrjivään politiikkaan, koska naiset tekevät valtaosan palkattomasta työstä.

Kuten tämäkin haastateltava, useimmat taloustieteen koulutuksen saaneet haastateltavamme identifioituivat feministiseen tai jälkikeynesiläiseen taloustieteeseen, jotka molemmat luetaan heterodoksisiin eli valtavirtaisen usklassisen taloustieteen oletuksia haastaviin taloustieteellisiin teoriaperinteisiin. Haastateltavien feministisen kritiikin keskiössä oli etenkin valtavirtaisen taloustieteen oletuksiin ja menetelmiin nivoutunut miesnormi. Taloustieteen miesnormi pohjautuu ontologisiin oletuksiin talouden toimijasta autonomisena, markkinoilla rationaalisesti toimivana ja omaa etuaan tavoittelevana yksilönä (Bakker 1994, 8; Nelson 1995, 135). Teoreettisiin malleihin sisäänrakennettu oletus talouden toimijasta heijastuu myös siihen, miten taloustieteen tarkastelun kohde – talous – ymmärretään, sekä siihen, millaisten aineistojen ja menetelmien avulla taloutta tarkastellaan.

Haastateltavamme kritisoivat valtavirtaista taloustiedettä siitä, että sen atomistinen, toimijoiden itsenäisyyttä korostava ontologia sulkee talouden tarkastelun ulkopuolelle ajatuksen siitä, että olemme kaikki perustavanlaatuisella tavalla riippuvaisia toisistamme, ympäristöstä sekä hoivasta. He toivat esiin, miten taloustieteen miesnormi näkyy bruttokansantuotteen kaltaisissa mittareissa, jotka joko sivuuttavat palkattoman hoivan ja uusintavan työn arvon kokonaan tai näkevät sillä vain vähän taloudellista arvoa (ks. Pearson & Elson 2015). Kansainvälinen asiantuntijahaastateltavamme (haastattelu 2) havainnollisti, miten bruttokansantuotteessa taloudellisesti tuottoisa toiminta määrittyy sen mukaan, kuka työn tekee ja millaisissa olosuhteissa:

Jos perheessä on lapsia ja äiti hoitaa heitä, valmistaa heille ravinteikkaita aterioita ja niin edelleen, [valtavirtaisessa taloustieteessä ajatellaan, että] se ei ollenkaan vaikuta kansantuotteeseen. Jos hän [äiti] taas menee töihin tehtaaseen ja valmistaa hienoa kissanruokaa, ja jonkun muun täytyy huolehtia hänen lapsistaan, se taas todella lisää kansantuotetta. Ja kuitenkin kyseessä on sama toiminta. Lisäksi saadaan tietysti kissanruokaa ja sen hyödystä voidaan tietysti keskustella. Aktiviteettien tekemisen tapa ja työsuhteet määrittelevät, miten valtavirtainen taloustiede näkee [työn taloudellisen arvon].

Haastateltava tuo näin esiin, miten sosiaalinen uusintaminen – josta valtaosa on naisten tekemää – näyttäytyy luonnollisena ja talouden ulkopuolisena toimintana (esim. Nelson 1995, 136). Samalla jää huomioimatta, miten sosiaalinen uusintaminen, eli kaikki ihmiselämän ylläpito synnytyksestä ja imetyksestä hoivaan, kotityöhön ja yhteisöjen ylläpitämiseen (esim. Rai ym. 2014), on ennakkoehto kaikelle taloudelliselle ja yhteiskunnalliselle toiminnalle.

Haastattelemamme asiantuntijat kritisoivat valtavirtaista talousajattelua myös siitä, että se lähestyy talouden tavoitteita kapeasti talouskasvun, kilpailukyvyyn ja tehokkuuden näkökulmasta. Siten valtavirtainen taloustiede ei ota huomioon niitä seurauksia, joita yksipuolisella keskittymisellä kasvuun voi olla eriarvoisuudelle,

ympäristölle ja elämän ylläpitämiselle. Haastattelemiemme taloustieteilijöiden mukaan yliopistoissa tai tieteellisissä julkaisuissa toimivat ja muissa vaikutusvaltaisissa, päättävissä asemassa olevat taloustieteilijät edustavat tavallisesti valtavirtaa ja ovat haluttomia uudelleen arvioimaan kasvun ensisijaisuutta tai tunnistamaan siihen liittyviä arvoulottuvuuksia. Suomalainen talouden asiantuntijatehtävissä toimiva haastateltava (haastattelu 3) kuvasi, miten yliopistoissa taloustieteen opiskelijoita ”aivopestään” ensimmäisiltä vuosikursseilta alkaen uskomaan kapeaan käsitykseen talouden tavoitteista: ”Työllisyys ja kilpailukyky, markkinoiden tehokkuus, kaikki tällaiset oikeistolaiset arvot on se, mihin meidän pitää pyrkiä ensiksi, ja epätasa-arvo on sellainen tosi valitettava sivuvaikutus siitä, jos me halutaan, että talous pyörii kunnolla.”

Kuitenkin esimerkiksi feministinen taloustiede on tuonut esiin, miten talouskasvu syntyy paitsi sosiaalisen uusintamisen kustannuksella myös esimerkiksi globaalin etelän maissa työskentelevien naisten pienellä palkalla ja heikoissa työoloissa tekemästä työstä (Ghosh 2021). Feministinen talouskritiikki asettaa siten kyseenalaiseksi ajatuksen talouskasvusta parhaana keinona edistää tasa-arvoa. Haastateltavamme korostivatkin, että koska taloutta koskevassa tiedossa on kyse arvoista, valtasuhteista ja ihmisten toiminnasta, täytyy myös kysyä, keiden intressejä taloustiede ja sen mallit sekä menetelmät palvelevat. Siten feministisen talousajattelun kumouksellisuus perustuu talousajattelua ohjaavien arvojen näkyväksi tekemiseen ja uudelleenarviointiin.

Feministiset interventiot taloutta koskevaan tietoon

Taloustieteen näkemyksillä maailmasta on väliä, koska taloutta koskeva tieto ei vain kuvaa maailmaa, vaan myös muokkaa sitä. Taloustieteilijähaastateltaviemme edustama feministinen talousajattelu kiinnittyy osaksi laajempaa yhteiskunnallista liikehdintää, joka pyrkii haastamaan valtavirtaista taloustiedettä ja sille pohjaavaa talouspolitiikkaa taloustieteen sisältä; esimerkkejä tällaisesta liikehdinnästä ovat vaikkapa Green New Deal sekä feministiset niin kutsutun hoivaa-

van talouden talousmalleja kehittävät liikkeet (ks. de Henau & Himmelweit 2021). Monet haastateltavat totesivatkin, että aiemman taloustieteellisen konsensuksen murtumiselle ja valtavirran kyseenalaistamiselle on avautunut viime vuosina tilaa sekä yhteiskunnassa että tieteessä.

Kansainvälinen asiantuntija (haastattelu 4) kuvasi, että taloustiede ”on pitkään ollut norsunluutornissa” ja operoinut monimutkaisilla malleilla, joiden empiirinen selitysvaiva on ollut riittämätöntä; siksi tarvitaan uusia malleja ja menetelmiä, jotka ottavat lähtökohdakseen talouden kompleksisuuden. Tarve on hänen mukaansa osin tunnistettu myös taloustieteen valtavirran keskuudessa, koska taloustieteilijät eivät riittävästi kyenneet ennakoimaan globaalia finanssikiiriä, eikä valtavirtaisen taloustieteen opein toteutettu rahapolitiikka ole toiminut toivotusti:

Valtavirta on myös muuttumassa. He [taloustieteilijät] tajuavat, että pitää selittää paremmin, he tajuaivat olleensa väärässä ja että heidän täytyy muuttua. Ajattelen, että feministinen taloustiede voi erityisesti laajentaa [taloustieteellisen ajattelun] tilaa, että kyse ei ole vain tuotannosta markkinoilla, vaan [taloudessa] on kyse myös palkattomasta työstä, ilmastosta, jätteestä jota tuotamme. Meidän täytyy ymmärtää miten nämä asiat toimivat.

Haastateltavat eivät ajatelleet, että feministisen taloustieteen näkökulman tulisi syrjäyttää valtavirtaisen taloustieteen näkökulma tai että valtavirtaisilla näkökulmilla ei olisi lainkaan selitysvaivaa. Kyse oli pikemminkin sen tunnistamisesta, että monimutkaisesta maailman empiirinen analyysi vaatii laajempaa joukkoa menetelmiä, malleja ja tarkastelukohteita. Valtavirtaisen taloustieteen lähestymistapojen nähtiin olevan riittämättömiä sen ymmärtämiseen, miten talous kytkeytyy ilmastoon, elämän ylläpitoon ja ihmisten eriarvoisiin aseisiin – sekä näiden kysymysten läpeensä poliittiseen ja sosiaaliseen luonteeseen. Tässä feministinen talousajattelu saa kriittisen voimansa juuri pragmaattisuudesta ja vallalla olevien mallien ja metodien epärealistisuuden ja epätarkkuuden osoittamisesta.

Näin feministinen talousajattelu laajentaa taloustieteen malleja, menetelmiä ja sisältöjä. Se tuo

esiin, että vinoutuneet selitysmallit ja kapea ymmärrys taloudesta johtavat vinoutuneisiin päätelmiin. Feministiset taloustieteilijät ovat osoittaneet, että sukupuolen huomioon ottavien lähestymistapojen kehittäminen parantaa taloustieteellisten teorioiden selitysvaivaa (Heintz 2019; Bakker 2020). Esimerkiksi koronapandemia havainnollistaa, miten sukupuolittuneen työnjaon huomioon ottaminen johtaa parempaan taloutta koskevaan tietoon: pandemia osoitti, että (enimmäkseen naisten tekemällä) palkattomalla ja palkatulla hoitotyöllä on keskeinen merkitys talouden vakaudelle (Kinnunen ym. tulossa 2023). Feministiset taloustieteilijät ovatkin pyrkineet laajentamaan ymmärrystä taloudesta ottamalla uusintavan talouden osaksi talouden kokonaisuutta: he ovat muun muassa kehittäneet tapoja laskea uusintavan työn taloudellista merkitystä (Hoskyns & Rai 2007).

Selitysvaivaisempien teorioiden etsimisen ohella haastattelemamme taloustieteilijät pyrkivät valjastamaan taloutta koskevan tutkimustiedon tasa-arvoisen ja sosiaalisesti ja ekologisesti kestävästi yhteiskunnan edistämiseen. Esimerkiksi feministisen taloustieteen parissa pitkän uran tehnyt, oppialan kehittämiseen osallistunut haastateltava (haastattelu 1) näki, että yliopistot ja taloutta koskeva asiantuntijatieto ovat olennaisessa asemassa taloutta koskevien ymmärrysten muuttamisessa sekä sosiaalisesti ja ekologisesti kestävästi talouden rakentamisessa. Taloustieteilijöillä on pääsy talouspoliittisen päätöksenteon ytimeen. Siksi haastateltava piti yliopistojen opetusohjelmia ja uusien taloustieteilijäsukupolvien kouluttamista keskeisinä reitteinä haastaa eri-arvoistavaa talousajattelua ja -politiikkaa:

Nuoret naiset, jotka ovat opiskelleet jonkin verran feminististä taloustiedettä ja jonkin verran heterodoksista taloustiedettä, he saavat töitä [valtion taloushallinnosta] tai [Tilastokeskuksesta] (...) Eivät he tietenkään voi muuttaa asioita yhdessä yössä, mutta he tuovat mukanaan uuden näkökulman ja ovat asemassa, josta voi kysyä kysymyksiä: ”Miksi oletamme noin?” [nauraa] tai ”Hmm, pitäisikö meidän kerätä tästä jotain aineistoa? Pitäisikö meidän muuttaa kyselyä tällä tavoin?” tai ”Pitäisikö meidän vielä arvioida uudelleen näitä tekemiämme oletuksia?”

Vaikka kysymysten kysyminen ei suoraviivaisesti johda muutokseen, lainaus tuo esiin, miten feministisen tai heterodoksisen taloustieteen koulutus voi olla pragmaattisesti hyvä reitti päästä rikkomaan taloutta koskevan tiedon hiljaisuutta keskeisissä talousinstituutioissa. Siksi haastateltaville valtavirtaisen taloustieteellisen asiantuntijatiedon haastaminen oli avainasemassa myös vaihtoehtojen kuvittelussa eriarvoistavalle, luonnonvaroja ja hoivaa ehdyttävälle talouspolitiikalle.

Feministiset vaihtoehdot sukupuolten tasa-arvoa heikentävälle talouspolitiikalle

Toiseksi analysoimme, miten feministinen taloustoimijuus rikkoo talouspolitiikan sukupuolta, valtaa ja arvoja koskevia hiljaisuuksia ja arvioimme, millaisia keinoja ja suuntaviivoja se tarjoaa nykyistä feministisemmälle talouspolitiikalle.

Talouspolitiikan hiljaisuudet

Talouspolitiikalla on aina sukupuoli- ja tasa-arvo-vaikutuksia, joista etenkin talouskriisien ja talouskuripolitiikan sukupuolivaikutukset ovat olleet feministisen talouskeskustelun agendalla. Globaalin finanssikriisin 2007–2009 ja sitä seuranneen eurokriisin jälkeen eri maissa on toteutettu talouskuripolitiikkaa, joka on leikannut julkisia palveluita, sosiaaliturvaetuksia sekä naisvaltaisen julkisen sektorin palkkoja ja työpaikkoja. Tutkimusten mukaan talouskurin vaikutukset ovat kohdistuneet etenkin naisiin ja vähemmistöihin, jotka ovat yleisesti miehiin verrattuna taloudellisesti haavoittuvammassa asemassa ja siksi riippuvaisempia sosiaaliturvasta ja julkisista palveluista. (Elomäki & Ylöstalo 2018; Kantola & Lombardo 2017; Karamessini & Rubery 2014.) Julkisten palveluiden leikkaukset ovat myös siirtäneet vastuuta hoivasta kotitalouksille, mikä on lisännyt etenkin naisten kotona tekemää palkatonta hoiva- ja kotityötä (Dowling 2022). Suomessa huomattava osa naisista työskentelee julkisella sektorilla, jolloin talouskuri vaikuttaa laajasti naisten työhön – esimerkiksi irtisanomisten, työajan kiristysten, palkkojen tai palkanlisien leikkausten ja resurs-

sien niukkuuden muodossa (Elomäki ym. tulossa 2023). Feministisen kritiikin ulkopuolella talouskriisien sukupuolivaikutuksista on kuitenkin valinnut hiljaisuus, jota haastateltavamme pyrkivät murtamaan.

Haastateltavamme kritisoiivat politiikan taloudellistumista (ks. Brown 2015), jonka myötä taloudesta on tullut yhä tärkeämpi osa eri politiikka-alueiden sisältöjä ja tavoitteita, myös tasa-arvopolitiikkaa (ks. myös Elomäki & Ylöstalo 2020). Haastateltu poliitikko (haastattelu 5) kuvasi, että "[k]äytännössä talouspolitiikan raamit asettaa raamin kaikelle muulle politiikalle, joka kuitenkin on hyvin pitkälti resurssien jakoa ja rahan jakoa". Talouspolitiikkaa ovat Suomessa ja maailmalla viime vuosikymmeninä hallinneet pyrkimykset pienentää valtion roolia ja julkisen talouden kokoa, yksityistää ja markkinaistaa julkisia palveluita, tehdä ylijäämäisiä budjetteja ja pitää velkataso matalana sekä siirtää riskejä julkiselta sektorilta kotitalouksille ja yksilöille (Kantola & Kananen 2013; Young ym. 2011). Tässä kehyksessä vaihtoehtojen esittäminen nykyiselle talouspolitiikalle on ollut vaikeaa: talouskuripolitiikkaa on luonnehdittu thatcherismiin liitettyllä lyhenneellä TINA, *there is no alternative* (Blyth, 2013). Talouspolitiikan arvoja ja valtasuhteita koskeva hiljaisuus näkyy esimerkiksi siinä, miten talouskuria suosittelevat ekonomistit ja sitä toimeenpanevat poliitikot esittävät sen vääjäämättömänä. Vaihtoehdottomuus hämärtää arvot ja ideologiat talouspoliittisten ratkaisujen taustalla, vaikka, kuten haastateltu poliitikko (haastattelu 5) totei: "[Talouspolitiikassa] kysymys ei ole yhtään sen objektiivisemmista totuuksista kuin minkään muunkaan politiikan lohkon alalla, vaan ihmisillä on erilaisia prioriteetteja ja painotuksia, jotka pohjautuu lopulta arvoihin."

Haastattelemamme taloustoimijat toivat myös esiin, miten talouspolitiikassa vallitsee hiljaisuus sosiaalisen uusintamisen tuottamasta arvosta taloudelle ja laajemmin yhteiskunnalle. Esimerkiksi julkisesti rahoitettu sote-sektorin työ näyttäytyy usein helppona leikkauskohteena, sillä talouspolitiikassa naisenemmistöiset julkiset palvelut näyttäytyvät kustannuksena eivätkä esimerkiksi miesenemmistöisen rakennusalan lailla

investointina (ks. Elson 2017). Toinen haastateltu poliitikko (haastattelu 6) sanoi:

[Hoivan merkitys] on sellainen, mihin voi tunnetasolla moni yhtyä, että hoiva on tärkeää. Mutta kun ruvetaan puhumaan siitä, että hoivaan pitäisi investoida, se onkin vain kuluera. Se on sitten ainoa näkökulma, mistä voidaan enää puhua, ja sen jälkeä seuraava kysymys onkin, että mitä aiotte tehdä julkiselle velalle.

Palkaton sosiaalinen uusintaminen, kuten siivous, ruoanlaitto, lastenhoito, omaishoiva ja naapuriapu, ei puolestaan näy talouspolitiikassa tai kansantalouden tilinpidossa (Hoskyns & Rai 2007). Palkatonta työtä oletetaan olevan tarjolla rajattomasti ja ilmaiseksi, ja sen oletetaan automaattisesti paikkaavan esimerkiksi julkisten hoivapalveluiden leikkausten aiheuttamat puutteet (Fraser 2016; Ylöstalo 2022). Myös sosiaalisen uusintamisen tarjoajilleen aiheuttamista rahallisista, jakamiseen liittyvistä ja muista kustannuksista vaetaan. Talouspolitiikka ei paikkaa näitä kustannuksia, vaan kohtelee palkatonta työtä ilmaisena lahjana.

Feministiset interventiot talouspolitiikkaan

Haastattelemamme feministiset taloustoimijat ovat monin tavoin rikkoneet talouspolitiikassa vallitsevaa hiljaisuutta, jolla sukupuolikiusaukset ohitetaan. Yksi etenkin Suomen ulkopuolella toimiville haastateltavillemme keskeisistä keinoista oli sukupuolittietoisen budjetoinnin strategian ja käytäntöjen kehittäminen. Sukupuolittietoinen budjetointi tavoittelee julkisten menojen ja tulojen kohdentamista tasa-arvoa edistävällä tavalla tuomalla sukupuolinäkökulman mukaan valtion ja kuntien talousarvioiden ja talouspolitiikkaan. Sukupuolittietoinen budjetointi on kehittynyt talouspolitiikan ja sen sukupuolivaikutusten analyysistä erilaisiksi konkreettiseksi käytännöiksi, jotka yhdistävät talouspolitiikan ja talousarvioprosessin tasa-arvopoliittisiin tavoitteisiin. (O'Hagan & Klatzer 2018; Pearson & Elson 2015.) Myös Suomessa on hyödynnetty ja kehitetty sukupuolittietoisen budjetoinnin käytäntöjä osana sukupuolinäkökulman tuomista

kaikkean poliittiseen päätöksentekoon (Elomäki & Ylöstalo 2018). Kansainvälinen asiantuntija (haastattelu 6) kuvasi sukupuolittietoisen budjetoinnin merkitystä seuraavasti:

Mikään, mitä hallitus tekee, ei ole tärkeämpää ja vaikuta suuremmin kansalaisten jokapäiväiseen elämään [kuin budjetti]. (...) Taloustieteilijät hallinnossa sanovat, että budjetti on tekninen prosessi, jolla ei ole mitään tekemistä ihmisten kanssa. Mutta se liittyy kaikin tavoin ihmisiin. Jotta voi budjetoida hyvin, täytyy ymmärtää ihmisiä, rakenteita, jotka johtavat eriarvoisuuksiin työmarkkinoilla ja sosiaaliturvassa, pääsyssä julkisiin palveluihin ja niin edelleen. (...) [Sukupuolittietoinen budjetointi] tuo toisenlaisen tiedon kokoelman [talousarvioprosessiin].

Sukupuolittietoinen budjetointi tuo tasa-arvonäkökulman ja feministisen taloustiedon politiikan kovaan ytimeen eli talouspolitiikkaan. Sukupuolittietoisen budjetoinnin pragmaattisuuden voi tulkita näkyvän sen tavassa hyödyntää poliittisen hallinnan muutoksia, joiden myötä asiantuntijatiedon merkitys talouspolitiikassa ja laajemmin poliittisessa päätöksenteossa on kasvanut (Kantola & Squires 2012). Toisaalta vaikka sukupuolittietoinen budjetointi esimerkiksi on tehnyt näkyväksi talouspolitiikan sukupuolivaikutuksia, sen mahdollisuudet tehdä talouspolitiikasta tasa-arvoisempaa ovat rajalliset. Käytännössä se kohdistuu pikemmin talouspolitiikan sukupuolivaikutusten arviointiin kuin talouspolitiikan perusteiden kriittiseen tarkasteluun tasa-arvonäkökulmasta (Quinn 2017; Ylöstalo 2020). Tieto sukupuolivaikutuksista kyllä rikkoo talouspolitiikan sukupuolta koskevaa hiljaisuutta talouspolitiikan omin välinein. Sukupuolittietoinen budjetointi ei ole kuitenkaan onnistunut kääntämään talouspolitiikan suuntaa (ks. O'Hagan & Klatzer 2018) – tai haastamaan kapeaa käsitystä taloudesta, joka sulkee ulkopuolelleen tai marginalisoi sosiaalisen uusintamisen ja palkattoman työn. Kriittistä huolimatta sukupuolittietoisessa budjetoinnissa on kumouksellista potentiaalia: yllä oleva lainaus havainnollistaa, miten sukupuolittietoinen budjetointi tuo esiin, ettei talousarvio ole tekninen vaan läpeensä poliittinen prosessi, joka ilmai-

see poliittista tahtoa ja valintoja (ks. Pearson & Elson 2015).

Kuten sukupuolittietoisen budjetoinnin esimerkki osoittaa, talouspoliittisia päätöksiä ohjaa etenkin kvantifioitu, matemaattisia ”totuuksia” ja kausaalisuhteita korostava taloustieteellinen tieto (ks. O’Dwyer 2018). Valtavirtataloustieteen menetelmin tuotettu ja talouspolitiikkaan sopiva tieto – esimerkiksi juuri talouspolitiikan sukupuoli-vaikutuksista – näyttäytyykin aineistossamme keskeisenä osana feministisen taloustoimijuuden keinovalikoimaa. Haastateltu poliitikko (haastattelu 7) totesi tällaisen tiedon olevan talouspolitiikassa ”kovaa valuuttaa” ja siksi hyödyllistä feministisen talouspolitiikan tavoitteiden edistämisen kannalta. Moni haastateltavistamme korostikin, että tiedon tuottamisen lisäksi tieto täytyy muokata talouspolitiikan kielelle. Usein tämä on tarkoittanut tasa-arvotavoitteiden mukauttamista talouspolitiikan kieleen ja tavoitteisiin, kuten kilpailukyvyyn ja työllisyyden kasvattamiseen (ks. Brunila 2009). Haastattelemamme feministiset taloustoimijat ovat kuitenkin pikemmin pyrkineet käyttämään talouspuhetta pääsyyllipuna talouskeskusteluun – kerran sinne päästyään talousdiskurssia voi heidän mukaansa muuttaa. Taloustieteellisen koulutuksen saanut kansainvälinen asiantuntijahaastateltava (haastattelu 8) kuvasi, miten on päässyt tuomaan tietoa talouspolitiikan sukupuoli-vaikutuksista talouspoliittiseen päätöksentekoon:

Se [taloustieteen koulutus], en sanoisi, että se avaa ovia, mutta olen päässyt sisään [keskusteluihin] osoittamalla, että tiedän, mistä puhutte. (...) Täytyy tulla otetuksi vakavasti. Jotkut pystyvät siihen, koska heillä on paljon valtaa, jotkut taas poikkeuksellisen kommunikointikyvyyn ansiosta. Minä taas olen erittäin pätevä tällä alueella, osaan puhua [taloustieteen kieltä].

Lainaus kuvaa yhtä feministisen taloustoimijuuden elementtiä: jotta voi rikkoa talouspolitiikkaa ohjaavia arvoja ja ideologioita koskevia hiljaisuuksia, on päästävä ensin sisään keskusteluun. Se edellyttää yhteistä kieltä ja käsitteitä, mutta

sisään päästyään voi pyrkiä kumouksellisempaan kielen muuttamiseen, esimerkiksi tuomalla sukupuolittuneen vallan ja epätasa-arvon näkökulmat mukaan talouspoliittiseen keskusteluun. Kansainvälinen asiantuntija (haastattelu 9) kuvasi tätä prosessia tasapainotteluksi, koska ”haluaa päästä keskusteluun, mutta ei välttämättä halua omak-sua koko valtavirtaisen makrotaloustieteen kieltä”. Hän jatkoi:

Esimerkiksi kiinnostavalla tutkimuksella on merkitystä, kun haluaa kiinnittää kansainvälisten [talous] instituutioiden huomion, sillä sen avulla voi validoida joitakin feministisen taloustieteen argumentteja. Samanaikaisesti ei halua joutua heidän [valtavirtaisen taloustieteilijöiden] ansaansa, jossa tasa-arvo nähdään tehokkuuskysymyksenä. (...) Mutta en silti kokonaan olisi käyttämättä tehokkuusargumenttia. Esimerkiksi viimeaikainen tutkimus osoitti, että investoinnit sosiaaliseen infrastruktuuriin antoivat rahoille vastinetta (...) ja minulle se on tarjonnut tärkeän strategian kääntää elvytyskeskustelua sosiaalisen infrastruktuurin suuntaan.

Tehokkuusargumenttia käyttäessään haastattelemamme feministiset taloustoimijat eivät siis ole vain mukautuneet tehostamisen tavoitteeseen, vaan myös haastaneet talouspolitiikan lähtökohtia tuomalla sosiaalisen uusintamisen osaksi talouden kokonaisuutta – samalla varoen käyttämästä tehokkuusargumenttia siellä, missä se vahvistaa talouden olemassa olevaa sukupuolittunutta ja epätasa-arvoista järjestystä. Yllä olevan lainauksen viittaus sosiaaliseen infrastruktuuriin liittyy myös hoivaavan talouden tuomiseen talouspoliittiseen keskusteluun (ks. Arruzza ym. 2019), mitä ovat tehneet niin kansainväliset kuin suomalaisetkin haastateltavamme.

Hoivaavaa taloutta ajavat feministiset taloustoimijat ovat yleisemminkin ehdottaneet investoimista sosiaaliseen infrastruktuuriin kestäväällä tavalla (esimerkiksi turvaamalla riittävät palkat ja hyvät työolosuhteet) osana talouden elvytystä koronan jälkeen (ks. myös de Henau & Himmelweit 2021). Hoivaava talous perustuukin feministiselle talusteorialle olennaiseen ajatukseen ihmisten keskinäisestä riippuvuudesta ja uusintavan ta-

louden keskeisyydestä koko talousjärjestelmälle (Bakker 2020). Siinä missä hoivan tehostamiseen, markkinaistamiseen ja yksityistämiseen perustuva talouspolitiikka ehdyttää sosiaalista uusintamista, hoivaava talous turvaa myös tuottavan talouden edellytykset vahvistamalla sosiaalista infrastruktuuria. (Arruzza ym. 2019; Fraser 2019; Pearson & Elson 2015.) Siten malli tuo esiin, miten sosiaalista uusintamista ja luonnonvarojen ehdyttävä talouspolitiikka ei myöskään ole pidemmän päälle tehokasta, sillä tehostamisen seurauksena syntyneen hoivavajeen ja luontokadon paikkaamisella alkaa jo nyt olla valtavia kustannuksia (ks. Fraser 2016). Näin hoivaava talous asettaa hoivan ja sosiaalisen uusintamisen talouden ja talouspolitiikan keskiöön: talouskasvu ei ole päämäärä vaan väline ihmisten ja ympäristön hyvinvoinnin ja tasa-arvon turvaamiseen.

Haastattelujemme perusteella feministisen talouspolitiikan kumouksellinen potentiaali onkin talouspolitiikan vallitsevan narratiivin haastamisessa ja kriittisten vaihtoehtojen tarjoamisessa. Siten feministisen talouspolitiikan myötä voidaan kyseenalaistaa talouspolitiikkaa vaivaava vaihtoehdottomuus, kun ”näkyviin [tulee] myöskin se ideologinen kamppailu, jota talouspolitiikasta käydään” (haastattelu 4). Feminististä talouspolitiikkaa voikin ajatella pragmaattisten toimien lisäksi talouspoliittista mielikuvitusta ja toivoa ruokkivana yhteiskuntakritiikin muotona (ks. Eskelinen 2019); tällaisena se auttaa paitsi luomaan suuntaviivoja muutokselle myös horjuttamaan nykytilanteeseen kahlitsevia ajattelutapoja. Haastattelumme tuovat esiin, että taloustieteen kieli ja menetelmät antavat legitimitettä feministisille interventioille silloinkin, kun niitä käytetään valtavirtataloustieteen ja -politiikan hiljaisuuksien rikkomiseen. Vaatiessaan erikoistunutta asiantuntijuutta tämä strategia on kuitenkin demokratian näkökulmasta ulossulkeva. Lisäksi, kuten kansainvälinen asiantuntijahaastateltava (haastattelu 10) kuvasi, tiedon tuottamiseen liittyy myös harhaluuloja siitä, että asiantuntijatieto itsessään johtaisi poliittiseen muutokseen: ”Täytyy vain hankkia näyttöä, tehdä tutkimus näkyväksi, tehdä hyvää tutkimusta ja poliitikot ottavat sen käyttöön ja aikaansaavat muutoksen. Se

ei mene ollenkaan niin.” Haastateltava pitikin tärkeänä esimerkiksi kansalaisvaikuttamista sekä julkista keskustelua, jotka auttaisivat luomaan poliitikoille painetta kytkeytyä irti talouskasvun ensisijaisuutta korostavasta talouspolitiikasta.

Feministiset vaihtoehdot taloutta koskevalle keskustelulle

Tässä osiossa tarkastelemme, miten taloudesta käytävässä keskustelussa vaietaan sukupuolittuneista valtasuhteista ja arvoista. Sen jälkeen pohdimme feministisiä interventioita tämän hiljaisuuden rikkomiseksi sekä inklusiivisemmän ja moniäänisemmän talouskeskustelun vahvistamiseksi.

Talouskeskustelun hiljaisuudet

Feministiset demokratiateoreetikot ovat kritisoineet sitä, miten näennäisesti avoimena pidetty julkinen keskustelu on usein ulossulkevaa. Keskustelussa korostuvat valtaapitävien ja esimerkiksi miesten, valkoisten ja hyvässä taloudellisessa asemassa olevien äänet, ja sitä määrittelee tasa-arvoa koskeva hiljaisuus (esim. Fraser 1997; Young 2000). Näitä havaintoja myötäilivät myös haastateltaviamme havainnot taloutta koskevasta julkisesta keskustelusta. Kuten talousajattelun ja talouspolitiikan tapauksessakin, kapea-alaisen ymmärryksen taloudesta – ja sen tarkoituksesta – nähtiin raamittavan myös julkista taloutta koskevaa keskustelua. Suomalainen haastateltavamme (haastattelu 3) kuvasi keskustelun keskittyvän esimerkiksi julkisen talouden leikkaustarpeisiin ja työllisyyteen, eli siihen, ”tarvitaanko sopeutusta vai ei ja millä keinoilla työllisyyttä nostetaan”.

Haastateltavamme kuvasivat, miten myös taloutta koskeva julkinen keskustelu heijastelee valtavirtaisen taloustieteen oppeja. Järjestövaikuttaja ja poliitikko (haastattelu 11) kuvasi, miten talouskeskustelussa pääsevät ääneen etenkin uusklassisen taloustieteen asiantuntijat, jotka ovat usein miehiä.

Meil on tällänen papisto, joka käy saarnaamassa aamutelkarissa siitä, miten talous on taas tosi uhan alla ja meidän pitää olla kuuliaisija ja ymmärtää oma paikkamme. (...) Ja, tää on sukupuolittunutta, sillä tavoin että naiset ei pääse ees tähän keskusteluun.

Toinen poliitikko (haastattelu 6) kuvasi samankaltaisesti talouskeskustelun olevan ”hyvin yksipuolista, miehistä, valkoista”. Talouskeskustelu koettiin portinvartioiduksi ja harvoille varatuksi alueeksi, vaikka naisia ja talouden toisinajattelijoita ei olisikaan kategorisesti suljettu sen ulkopuolelle. Ulossulkeminen voi kuitenkin olla hienovaraista ja jäädä näkymättömiin: muodollisesti kaikille avoimessa keskustelussa vaikuttaa sukupuolittuneita ulossulkevia normeja. Tällaiset normit liittyvät esimerkiksi käsityksiin rationaalisten ja autonomisten miesten ja riippuvaisten tai tunteellisten naisten kyvystä osallistua keskusteluun (esim. Fraser 1997; Benhabib 1992; Young 1990).

Jotkin haastattelemistamme talousvaikuttajainaisista kokivat myös hyötynensä sukupuolestaan ja kertoivat, että heitä usein kutsutaan mukaan tilaisuuksiin ja haastatteluihin nimenomaan siksi, että he ovat naisia (haastattelu 12 ja 13). He kuitenkin kertoivat, että talouskeskusteluun osallistuviin naisiin suhtaudutaan myös vihamielisesti ja heidän asiantuntemustaan kyseenalaistetaan sukupuolen perusteella, kun miesasiantuntijat pyrkivät hiljentämään ja häiritsemään talouskeskusteluun osallistuvia naisia. Suomalainen talousvaikuttaja (haastattelu 12) kuvasi kokemuksiaan keskusteluun osallistumisesta seuraavasti:

Nää on kaikki miehiä, kaikki jotka haluaa tulla pätemään. (...) Ne jotenkin ajattelee, että mä oon kiinnostunut siitä, että he tulee fiksummin sanomaan, et ne hakevat virheitä tai (...) Se oli aivan sellaista, että haluanpa tulla nöyryyttämään.

Keskustelijan sukupuolen ohella myös sukupuolinäkökulmien esiin tuominen altisti kritiikille. Suomalainen talousvaikuttaja (haastattelu 13) kertoi, että etenkin sukupuolinäkökulmia pyritään vaimentamaan, ja totesi, että ”jos sanot mitään liittyen tasa-arvoon niin kyllä siltä joku setä innostuu riehumaan”. Näin hän oli havainnut suomalaiselle ekonomistinaiselle käyneen Twitterissä: ”Se vaan sano sen ihan perus, että naisen euro on 83 senttiä. Se sai ihan hirveen vihamylytyksen osakseen.”

Haastateltavien mukaan hiljentämispyrkimyksiä kohdistetaan julkisessa talouskeskustelussa

myös niihin, jotka pyrkivät joko haastamaan tai laajentamaan valtavirtaista talouskeskustelua ja ”talouspapiston” määrittämiä talouskeskustelun raameja. Poliittisen talouden tutkimus on lähestynyt uusklassiseen perinteeseen kiinnittyvää taloustieteilijöiden joukkoa ”episteemisenä yhteisönä”, joka suojelee tieteenalansa rajoja ja pyrkii kyseenalaistamaan vaihtoehtoisten talousnäkemysten oikeutusta ja sellaisia esittävien asiantuntijoiden osaamista (Eskelinen & Jonker-Hoffrén 2017). Tämä episteeminen yhteisö nimeää omat näkökulmansa ”taloustieteen faktoihin” nojaaviksi ja niitä haastavat ”virheellisiksi” (mt.).

Haastateltavamme kritisoiivatkin tapaa, jolla valtavirtaiset taloustieteilijät pyrkivät määrittelemään vastavirtaisia näkemyksiä ”pyhäinhäväistyksi”, ”pilvilinnojen maalailemiseksi” tai ”kommunistisiksi” (haastattelu 5, 11 ja 13). Suomalaisasiantuntija (haastattelu 14) kuvasi, että julkisessa keskustelussa taloustieteilijät ryhtyvät ”hyökkäykseen” ja ”vastaiskuun” niitä kohtaan, jotka esittävät heterodoksia – esimerkiksi feministisiä, jälkikeynesiläisiä tai ilmasto- ja ekologisiin ulottuvuuksiin nojaavia – näkemyksiä. Tällainen tapa määrittää vaihtoehtoisia näkemyksiä ideologisiksi, epärealistisiksi tai tunteellisiksi on omiaan kaventamaan taloudesta käytävää demokraattista keskustelua. Kuten haastattelemamme suomalainen toimittaja (haastattelu 15) kertoi, häirintä ”vaikuttaa sananvapautteen ja siihen, uskaltaako naiset tehdä julkista työtä, oli ne sitten poliitikkona tai toimittajana tai mitä, ja uskaltaako ne käsitellä tiettyjä aiheita”. Siten hiljentämisen ja hiljaisuuksien näkyväksi tekemistä voi pitää ensimmäisenä askeleena kumoukselliseen talouskeskusteluun.

Feministiset interventiot talouskeskusteluun

Paitsi että haastateltavamme nimesivät talouskeskustelun hiljaisuuksia ja ulossulkemisen käytäntöjä, he toivat myös esiin moninaisempaan ja inklusiivisempaan talouskeskusteluun tähtääviä feministisiä interventioita. Kuten taloustiedon ja talouspolitiikan kohdalla, haastateltavamme korostivat valtavirtaisen talouskäsitteistön haltuottoa ja numeerisesti esitettyä tietoa yhtenä talouskeskusteluun osallistumisen strategiana.

Valtavirtaiselle taloustieteelle vaihtoehtoisten talousnäkökulmien tärkeyttä korostava suomalainen asiantuntija (haastattelu 14) kuvasi tätä seuraavasti:

Kun joku luulee, että tulet jostain aivan pöyristyttävästä näkökulmasta siihen keskusteluun, mut sitten käytätkin valtavirtaisen taloustieteen menetelmiä siinä tai argumentaatiota. Se yllättää ja silloin saa aika hyvinkin voittoja.

Vaikka strategialla voi saavuttaa voittoja, se vahvistaa samalla talouskeskustelun ulossulkevuutta ja käsitystä, että osallistuminen edellyttää taloustieteellistä koulutusta. Tämä kapea käsitys talouden asiantuntijuudesta heijastui myös haastatteluihminen: ne haastateltavamme, joilla ei ollut taloustieteen koulutusta, epäilivät usein omaa asiantuntemustaan ja osaamistaan. Suomalainen järjestövaikuttaja (haastattelu 16) kuvasi, miten hän ”itsekin sensuroi itseään talouskeskustelusta” ajatellen, että se ”vaatii tiettyä ammattitaitoa, ennen kuin siihen voi osallistua”.

Siksi haastateltavat pyrkivät valtavirtaisen taloustieteen ja talouspolitiikan käsitteistön hallitsemisen ohella laajentamaan käsityksiä siitä, kuka saa puhua taloudesta ja millaista asiantuntemusta talouskeskusteluun osallistuminen vaatii. Useat haastateltavista toivat esiin konkretian merkityksen ja sen, miten konkreettisten aiheiden avulla voitaisiin tehdä abstraktiksi jäävää talouskeskustelua helpommin lähestyttäväksi: ihmisiä laajemmin osallistavan talouskeskustelun olisi oltava yleistajuisempaa ja kytkeydyttävä ihmisten konkreettiseen elettyyn elämään ja arkisiin kokemuksiin. Esimerkiksi haastattelemamme kansainvälisistä taloustieteilijöistä monet osallistuivat taloustieteeseen perustuvaan kansalaisaktivismiin ja julkiseen keskusteluun, jonka tavoitteena oli avata monimutkaisia talouden kysymyksiä, kuten budjettiprosessia tai valtion velkaa, kansalaisille. Toimittajataustaiset haastateltavamme pyrkivät niin ikään konkretisoimaan talouden kysymyksiä. Haastattelemamme suomalainen toimittaja kuvasi: ”Käytän tapahtumia tai yksityiskohtia tai ilmiöitä mitä olen nähnyt (...) Lukija ymmärtää elämään kytkeytyviä asioita

paremmin kuin joitain yleviä käsitteitä.” (Haastattelu 17.) Toinen viestinnän kentällä toimiva suomalainen haastateltavamme (haastattelu 18) kuvasi talouskeskustelun normeja haastavia käytänteitä kertomalla vaikuttajasta, joka ”puhuu omista Insta-storyissaan supertiukkaa talous- ja sijoitusasiaa sillee et sillä on pieni vauva sylissä. (...) Me ei olla totuttu yhdistämään talousasiantuntijuutta esimerkiksi äitiyteen. Tuntuu että jonkunlainen murros varmaan tällaisten esikuvien kautta on tapahtumassa.” Henkilökoh-taisuus ja konkreettisuus auttavat demokratisoimaan talouskeskustelua avatessaan sitä ihmisille useammasta näkökulmasta (ks. Hartsock 2002). Toisaalta esimerkiksi osa haastateltavistamme, etenkin omalla persoonallaan työtä tekevät vaikuttajat, kokivat, että myös häirintä ja hiljentämisyrietykset käyvät henkilöön, mikä tekee osallistumisesta kuormittavaa.

Moniääninen julkinen keskustelu näyttäytyi haastateltavillemme paitsi itsessään arvokkaina myös kanavana tavoitteiden edistämiseen. He kävivät talouskeskustelua niin politiikassa, kansalaisyhteiskunnassa kuin perinteisessä ja sosiaalisessa mediassakin. Median merkitys korostui monille haastateltaville heidän pyrkiessään haastamaan vallitsevaa talousdiskurssia ja tuomaan esiin sellaisia teemoja kuin vaikkapa hoi-van ja hyvinvoinnin näkeminen taloudellisena investointina tai taloudellisen toiminnan ja ekologisen kestävyuden tavoitteiden välisten suhteiden kriittinen pohdinta. Media nähtiin hyvänä reittinä vaikuttaa julkiseen mielipiteeseen ja esimerkiksi luoda poliittista painetta. Näin kansainvälinen talousasiantuntija ja suomalainen poliitikko arvioivat mediaa ja julkisuutta feministisen talousvaikuttamisen areenana:

Mediaa täytyy hyödyntää. Toimittajien aktivoiminen näistä [tasa-arvoiseen ja ekologisesti kestäväan talouteen liittyvistä] asioista tiedottamisessa on pitkään ollut hyvin vaikeaa mutta nyt käsillä on mahdollisuuksien ikkuna (...) Nyt televisiossa, radiossa ja lehdistössä on herännyt kiinnostus tuoda näitä asioita esiin. (Haastattelu 10)

On tosi hienoa, että julkinen keskustelu [tasa-arvoisemmasta ja feministisemmästä taloudesta] on käynnistynyt ja se on tosi vaikutusvaltaista (...) mutta samalla ne isoimmat haasteet on kuitenkin siellä tosi perinteisellä tasolla (...) tavallaan kun meillä ei ole näitä samoja ihmisiä siellä päätöksenteon puolella, ja sitten ne äijät päättää meidän puolesta. (Haastattelu 11)

Julkisuuden kautta vaikuttamisessa nähtiin siten potentiaalia, mutta tähän potentiaaliin liittyi myös varauksia. Lisäksi haastateltavien mukaan esimerkiksi sosiaalisen median avulla tavoittaa paljon ihmisiä, mutta he epäilivät, johtavatko siellä käytävät keskustelut muutoksiin: ”kiinnostaisi tietää onko kukaan koskaan muuttanut mielipidettään jonkun Twitterin takia” (haastattelu 13). Näin haastateltavien puheenvuorot resonoivat feministisen demokratiateorian kanssa: kansalaisyhteiskunnan keskusteluareenoiden lisäksi tarvitaan demokraattisia ja toimintakykyisiä instituutioita, jotta keskusteluista seuraisi myös konkreettisia muutoksia (ks. Fraser 2008, 76–99). Vaikka julkiseen keskusteluun talouden paradigmanmuutoksen kanavana liittyy haasteita, haastateltaviemme pohdinnat osallistujiltaan ja teemoiltaan moninaisemmasta talouskeskustelusta voidaan kuitenkin nähdä kumouksellisina. Julkisen keskustelun kanavat mahdollistavatkin vapaan ideoiden kehittelyn, mielipidevaikuttamisen ja poliittisen ketteryyden ja auttavat näennäisen epäideologista ja asiantuntijajoukoltaan yksipuolista talouskeskustelun haastamista. Oli sitten kyse valtavirtaisen talouskäsitteistön ja -tiedon haltuunotosta, normin mukaista talousasiantuntijuutta haastavista ilmaisun keinoista tai talouden piiriä laajentavien teemojen, kuten hoivaavan, tasa-arvoa edistävän ja ekologisesti kestävämmän taloudellisen toiminnan esittelystä, interventioita yhdistää totuttua järjestystä horjuttava luonne.

Johtopäätökset

Artikkelissa olemme eritelleet, miten feministinen taloustoimijuus rikkoo talouden kentällä vallitsevaa sukupuolta, valtasuhteita ja arvoja koskevaa strategista hiljaisuutta sekä esittää kriit-

tisiä vaihtoehtoja nykyiselle talousjärjestykselle. Ensin näytimme, miten feministiset asiantuntijat, etenkin taloustieteilijät, pyrkivät osoittamaan uusklassisen taloustieteen sukupuolta ja talouden tarkoitusta koskevia strategisia hiljaisuuksia. Samalla asiantuntijat ovat kehittäneet feminististä talusteoriaa, jonka tavoitteena on paitsi yhteiskunnalliset valtasuhteet paremmin huomioiva taloustiede, myös taloustieteellisen osaamisen valjastaminen tasa-arvoisemman yhteiskunnan edistämiseen. Toiseksi erittelimme, miten feministiset näkökulmat talouspolitiikkaan murtavat ajatuksen siitä, että talouspolitiikalla ei olisi sukupuolivaikutuksia. Osoitimme, miten haastateltavat valikoiden hyödyntävät vallitsevia järkeilyjä edistääkseen tasa-arvotavoitteet paremmin huomioivaa talouspolitiikkaa, esimerkiksi sukupuolitietoista budjetointia ja hoivaavaa taloutta. Lopuksi tarkastelimme, miten haastattelemamme toimijat mursivat strategista hiljaisuutta paitsi osoittamalla talouskeskustelun sukupuolittuneita hiljaisuuksia myös kiinnittämällä huomiota hiljentämisyrityksiin, jotka kohdistuivat esimerkiksi valtavirtaista talousasiantuntijuutta haastaviin puheenvuoroihin. Näytimme, että feminististä taloustoimijuutta luonnehtii pyrkimys demokratisoida talouskeskustelua laajentamalla tämän keskustelun osallistujajoukkoa sekä luomalla tilaa vaihtoehtoisille tavoille puhua taloudesta.

Artikkelimme täydentää keskustelua feministin ja talouden jännitteistä ja ristiriidoista haastamalla ajatuksen, jonka mukaan vallitsevien järkeilyjen strateginen hyödyntäminen merkitsisi niiden mukana tulevien oletusten ja arvojen hyväksymistä ja vahvistamista. Löydöksiemme pohjalta esitämme, että tarkastelemaamme feminististä taloustoimijuutta luonnehtii pragmaattiseksi kumouksellisuudeksi nimittämämme eetos. Tällä kuvaamme sitä, kuinka käytännönläheisyys ja vallitsevasta talousjärkeilystä käsin toimiminen ei sulje pois pyrkimystä laajamittaiseen paradigman muutokseen. Siten näennäisen pragmaattinen – esimerkiksi taloustieteelliseen asiantunteemukseen tai tehokkuus- ja talouskasvuargumentteihin nojaava – feministinen taloustoimijuus voidaan valjastaa taloutta koskevan paradigmanmuutoksen ajamiseen. Vaikka keinot siten näyt-

tävät tutuilta, tavoitteena ei analysimme perusteella ole vain nykyiseen talouden järjestykseen mukautuminen, vaan talouden radikaalikin uudelleenkuviutus, esimerkiksi hoivan asettaminen talouden lähtökohdaksi.

Samalla pragmaattisen kumouksellisuuden eetoksessa on piirteitä, jotka nakertavat feministisen taloustoimijuuden kumouksellista potentiaalia. Nojatessaan erikoistuneeseen asiantuntijatietoon pragmaattinen kumouksellisuus voi olla epädemokratisoivaa. Esimerkiksi vaatimus taloustieteen kielen tai poliittisten prosessien hallitsemisesta tulee sulkeneeksi ulos ruohonjuuritason toimijoita ja kokemuksellista tietoa, jotka ovat perinteisesti olleet keskeisiä feministiselle liikkeelle. Täten pragmaattinen kumouksellisuus voi tuottaa uudenlaista strategista hiljaisuutta kaventamalla feministisen keskustelun moniäänisyyttä. Siksi jatkossa olisikin tärkeä syventyä vielä lisää niihin konkreettisiin keinoihin, joilla voitaisiin edistää demokraattisempaa ja inklusiivisempaa keskustelua taloudesta ja yhteiskunnasta. Inklusiivisemmän talouskeskustelun tavoite on erityisen tärkeä myös feminismiin kannalta: vaikka ei ole yhtä feminististä taloutta, keskustelu itsessään voi avata vaihtoehtoja. Haastateltavammekaan eivät ole yksimielisiä, vaikka omassa analyysissämme olemmekin fokuoineet pikemmin valtavirtaisten ja feminististen taloustoimijoiden näkemyseroihin kuin feminististen toimijoiden keskinäisiin näkemyseroihin.

Vaikka feministiset ja muut nykyistä talousjärjestystä ja sen arvoja, tavoitteita ja käytäntöjä kritisoivat liikkeet ovat toistaiseksi pysyneet marginaalissa, laajat globaalit kriisit sodasta ilmasto-kriisiin, kasvavasta taloudellisesta eriarvoistumisesta hoiva- ja terveyskriiseihin ovat kuitenkin horjuttaneet nykyisen talousjärjestyksen legitimitettä. Voidaan myös kysyä, onko vallitsevaa järkeilyä sisältä käsin haastava toiminnan tyylillä riittävän kumouksellinen nykyisessä tilanteessa, jossa globaalisti oikeudenmukainen siirtymä vihreään talouteen vaatisi jo nyt nopeaa sekä laajamittaista suunnanmuutosta. Näistä rajoitteista huolimatta näemme pragmaattista kumouksellisuutta keinonaan käyttävän feministisen taloustoimijuuden tärkeänä osana nykyistä talouspara-

digmaa haastavaa liikehdintää. Yhteiskunnallisen mahdollisuusikkunan hyödyntäminen vaatii kuitenkin niin globaalien kuin kansallisten poliittisten päättäjien vastuuttamista ja demokraattisten prosessien vahvistamista. ■

VTT EMMA LAMBERG on tutkijatohtori Turun yliopistossa.

FT HEINI KINNUNEN on tutkijatohtori Turun yliopistossa.

YTT, DOSENTTI HANNA YLÖSTALO on sosiologian yliopistonlehtori Turun yliopistossa.

VIITTEET

1 Artikkelini on osa Koneen Säätiön rahoittamaa hanketta Tasa-arvoa taloustietoon, feminismιά finanssipolitiikkaan – feministisen tiedon ja politiikan jännitteet strategisessa valtiossa (FEMTIE) (2021–2024). Hanketta johtaa Hanna Ylöstalo, ja sen tutkimusryhmään kuuluvat Heini Kinnunen, Emma Lamberg ja Inna Perheentupa.

KIRJALLISUUS

- Alatalo, Marja, Åkerman, Maria & Vaittinen, Tiina (2017) "Asiantuntijahaastattelu". Teoksessa Hyvärinen, Matti, Nikander, Pirjo & Ruusuvuori, Johanna (toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Vastapaino, Tampere, 211–230.
- Arruzza, Cinzia, Bhattacharya, Tithi & Fraser, Nancy (2019) *Feminism for the 99 %: A manifesto*. Verso, Lontoo.
- Bakker, Isabella (toim.) (1994) *The strategic silence: Gender and economic policy*. Zed Press, Lontoo.
- Bakker, Isabella (2020) "Variegated social reproduction in neoliberal times: Mainstream silences, feminist interventions". *NORA-Nordic Journal of Feminist and Gender Research* 28:2, 167–172.
- Benhabib, Seyla (1992) *Situating the Self. Gender, Community and Postmodernism in Contemporary Ethics*. Routledge, New York.
- Benhabib, Seyla & Cornell, Drucilla (toim.) (1987) *Feminism as Critique*. Polity Press, Cambridge.
- Blyth, Mark (2013) *Austerity: The History of a Dangerous Idea*. Oxford University Press, New York.
- Brown, Wendy (2015) *Undoing the Demos: Neoliberalism's Stealth Revolution*. Princeton University Press, Princeton.
- Brunila, Kristiina (2009) *Parasta ennen: Tasa-arvotyön projektitapaistuminen*. Helsinki, Helsingin yliopisto.
- de Henau, Jérôme & Himmelweit, Susan (2021) "A Care-Led Recovery From Covid-19: Investing in High-Quality Care to Stimulate And Rebalance The Economy". *Feminist Economics*, 27:1-2, 453–469.
- Dowling, Emma (2022) *The care crisis: What Caused It and How Can We End It?* Verso, Lontoo.
- Elomäki, Anna (2017) "Feministisempää talouspolitiikkaa". Kalevi Sorsa Säätiö. <https://sorsafoundation.fi/anna-elomaki-feministisempaa-talouspolitiikkaa/> Viitattu 29.6.2022.
- Elomäki, Anna & Ylöstalo, Hanna (toim.) (2018) *Tasa-arvoa talousarvioon – sukupuolittietoinen budjetointi ja talousarvion sukupuolivaikutusten arviointi*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 52/2018.
- Elomäki, Anna & Ylöstalo, Hanna (2020) "Talous on tasa-arvokysymys: taloudellistunut tasa-arvo ja sukupuolisokea talouspolitiikka". Teoksessa Johanna Kantola, Paula Koskinen Sandberg & Hanna Ylöstalo (toim.) *Tasa-arvopolitiikan suunnanmuutoksia: talouskriisistä tasa-arvon kriiseihin*. Helsinki, Gaudeamus, 48–68.
- Elomäki, Anna, Ylöstalo, Hanna & Kantola, Johanna (tulossa 2023) "Sukupuolten tasa-arvo ja hoiva". Teoksessa Janne Autto (toim.) *Talouskuri tuli Suomeen*. Tampere, Vastapaino.
- Elson, Diane (2017) "Towards a Gender-aware Macroeconomic Framework". Teoksessa Hannah Bargawi, Giovanni Cozzi ja Susan Himmelweit (toim.) *Economics and Austerity in Europe. Gendered Impacts and Sustainable Alternatives*. Routledge, Lontoo, 15–26.
- Eskelinen, Teppo (2019) *Demokratia utopiana ja sen vastavoimat*. Vastapaino, Tampere.
- Eskelinen, Teppo & Jonker-Hoffrén, Paul (2017) "Taloustiede episteemisenä yhteisönä ja kamppailu asiantuntijuudesta". *Poliittinen talous* 5:1, 91–120.
- Ferguson, Susan (2020) *Women and Work: Feminism, Labour, and Social Reproduction*. Pluto Press, Lontoo.
- Fourcade, Marion, Ollion, Etienne & Yann, Algan (2015) "The superiority of economists". *Journal of Economic Perspectives* 29:1, 89–114.
- Fraser, Nancy (1997) *Justice Interruptus: Critical Reflections on the "Postsocialist" Condition*. Routledge, Lontoo.
- Fraser, Nancy (2008) *Scales of Justice: Reimagining Political Space in a Globalizing World*. Polity Press, Cambridge.
- Fraser, Nancy (2013) *Fortunes of Feminism. From State-Managed Capitalism to Neoliberal Crisis*. Verso, Lontoo.
- Fraser, Nancy (2016) "Contradictions of capital and care". *New Left Review* 100, 99–117.
- Ghosh, Jayati (toim.) (2021) *Informal women workers in the Global South: Policies and practices for the formalisation of women's employment in developing economies*. Routledge, Lontoo.
- Gibson-Graham, J.K. (2006) *The End of Capitalism (as We Knew it). A Feminist Critique of Political Economy*. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Haraway, Donna (1988) "Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective". *Feminist Studies* 14:3, 575–599.
- Hartsock, Nancy (2002) "Feminist Standpoint Revisited". Teoksessa Nancy Holmstrom (toim.) *The Socialist Feminist Project. A Contemporary Reader in Theory and*

- Politics*. Monthly Review Press, New York, 350–359.
- Heintz, James (2019) *The Economy's Other Half: How Taking Gender Seriously Transforms Macroeconomics*. Agenda Publishing, Newcastle upon Tyne.
- Holopainen, Mari & Tapaninen, Marjo (2021) "5 tapaa edistää feministisempää talouspolitiikkaa". <https://www.vihreatnaiset.fi/blog/2021/05/28/mari-holopainen-marjo-tapaninen-5-tapaa-edistaa-feministisempaa-talouspolitiikkaa/> Viitattu 29.6.2022.
- Hoskyns, Catherine & Rai, Shirin M. (2007) "Recasting the Global Political Economy: Counting Women's Unpaid Work". *New Political Economy* 12:3, 297–317.
- Kantola, Anu & Kananen, Johannes (2013) "Seize the moment: Financial crisis and the making of the Finnish competition state". *New Political Economy* 18:6, 811–826.
- Kantola, Johanna & Lombardo, Emanuela (toim.) (2017) *Gender and the Economic Crisis in Europe: Politics, Institutions and Intersectionality*. Palgrave Macmillan, Basingstoke.
- Kantola, Johanna & Squires, Judith (2012) "From state feminism to market feminism". *International Political Science Review* 33:4, 382–400.
- Karamessini, Maria & Rubery, Jill (toim.) (2014) *Women and Austerity. The Economic Crisis and the Future for Gender-equality*. Routledge, Abingdon.
- Kinnunen, Heini (2019) *The Public Sphere, Feminism, and the Left: The Concept of the Public Sphere in Three Feminist Theorists' Works*. Helsinki, Helsingin yliopisto.
- Kinnunen, Heini, Lamberg, Emma & Ylöstalo, Hanna (tulossa 2023) "Sukupuolinäkökulmia korona-aikaan: koronakriisi sosiaalisen uusintamisen kriisinä". Teoksessa Anne Mälikangas & Pasi Pyöriä (toim.) *Koronapandemia, työ ja yhteiskunta*. Helsinki, Gaudeamus.
- Kukkonen, Laura (2022) "Mitä Anni tekisi?" <https://dynamic.hs.fi/a/2022/Marttinen/> Viitattu 29.6.2022.
- Nelson, Julie A. (1995) "Feminism and economics". *Journal of Economic Perspectives* 9:2, 131–148.
- O'Dwyer, Muireann (2018) "Making Sense of Austerity: The Gendered Ideas of European Economic Policy". *Comparative European Politics* 16:5, 745–761.
- O'Hagan, Angela & Klatzer, Elisabeth (toim.) (2018) *Gender budgeting in Europe. Developments and challenges*. Palgrave Macmillan, Cham.
- Pearson, Ruth & Elson, Diane (2015) "Transcending the impact of the financial crisis in the United Kingdom: towards plan F—a feminist economic strategy". *Feminist Review* 109:1, 8–30.
- Prügl, Elisabeth (2015) "Neoliberalising feminism". *New Political Economy*, 20(4), 614–631.
- Quinn, Sheila (2017) "Gender budgeting in Europe: What can we learn from best practice?" *Administration* 65:3, 101–102.
- Rai, Shirin M., Hoskyns, Catherine & Thomas, Dania (2014) "Depletion: The cost of social reproduction". *International Feminist Journal of Politics* 16:1, 86–105.
- Repo, Jemima (2020) "Feminist commodity activism: The new political economy of feminist protest". *International Political Sociology* 14:2, 215–232.
- Roberts, Adrienne (2015) "The political economy of 'transnational business feminism': problematizing the corporate-led gender equality agenda". *International Feminist Journal of Politics* 17:2, 209–231.
- Salmi, Virpi (2021) "Suomi vain vaurastuu, mutta lasten ja vanhusten hoitoon ei tunnu riittävän rahaa – selvitimme, miten tämä yhtälö on mahdollinen". *Me Naiset*. https://www.is.fi/menaiset/ilmiot/art-2000008451052.html?fbclid=IwAR0h2gaervNbca73cyEppqHLiPGDNLjZoOzZ_2eKQ1gIBrXp3ZGbXE8M9xQg Viitattu 29.6.2022.
- Stedman Jones, Daniel (2012) *Masters of the Universe: Hayek, Friedman, and the Birth of Neoliberal Politics*. Princeton, Princeton University Press.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi, Helsinki.
- Weeks, Kathi (2011) *The Problem with Work: Feminism, Marxism, Antiwork Politics, and Postwork Imaginaries*. Duke University Press, Durham.
- Ylöstalo, Hanna (2020) "Depoliticisation and repoliticisation of feminist knowledge in a Nordic knowledge regime: the case of gender budgeting in Finland". *NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Research* 28:2, 126–139.
- Ylöstalo, Hanna (2022) "Feminism at the crossroads of neoliberalism and neoconservatism: restructuring women's labor in the context of family leave reform in Finland". *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society* 29:4, 1336–1359.
- Young, Iris Marion (1990) *Justice and the Politics of Difference*. Princeton University Press, Princeton.
- Young, Iris Marion (2000) *Inclusion and Democracy*. Oxford University Press, Oxford.
- Young, Brigitte, Bakker, Isabella & Elson, Diane (toim.) (2011) *Questioning Financial Governance from a Feminist Perspective*. Routledge, Lontoo.